

แนวทางการส่งเสริมการผลิตกระบือ ในจังหวัดอุบลราชธานี Approaches to Enhance Productivity of Buffaloes in Ubon Ratchathani Province

กิริกิตดี ผาสุข (Kirakit Phasuk)¹

ปณัฏพร เรืองเชิงชุม (Panutporn Ruangchoengchum)^{2*}

บทคัดย่อ

การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์การผลิตกระบือและวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาการผลิตกระบือที่ลดลง เพื่อกำหนดแนวทางการส่งเสริมการผลิตกระบือในจังหวัดอุบลราชธานี โดยรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตัวแทนเกษตรกรผู้ผลิตกระบือและตัวแทนเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ รวมทั้งหมด 30 คน ผลการศึกษาสถานการณ์การผลิตกระบือในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ปริมาณการผลิตกระบือในจังหวัดระหว่างปีพ.ศ. 2551 - 2557 มีปริมาณลดลงถึงร้อยละ 40.49 เมื่อวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา พบว่า พื้นที่ที่เป็นแหล่งอาหารของกระบือลดลง ขณะที่ผู้เลี้ยงกระบือโดยเฉพาะทายาทของเกษตรกรซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสำคัญในการผลิตกระบือ รวมถึงเกษตรกรยังขาดการวางแผนในกระบวนการผลิตกระบือและการจัดการโรงเรือนให้มีความเหมาะสม ผลจากการศึกษาได้เสนอแนวทางการส่งเสริมการผลิตกระบือในจังหวัดอุบลราชธานี ตั้งแต่การส่งเสริมพืชอาหารสัตว์ในการผลิตกระบือ การส่งเสริมวัฒนธรรมของเกษตรกร

¹นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต วิทยาลัยบัณฑิตศึกษากิจการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

²อาจารย์ประจำวิทยาลัยบัณฑิตศึกษากิจการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

*Correspondent author : E-mail : rpanut@kku.ac.th

ในชุมชนให้ตระหนักถึงความสำคัญของการเลี้ยงกระบือ การส่งเสริมความรู้แก่เกษตรกรในการผลิตกระบือที่ถูกต้อง และการส่งเสริมการทำฟาร์มกระบือในชุมชนต้นแบบเพื่อให้ผลผลิตมีคุณภาพที่ดี

คำสำคัญ : การผลิตกระบือ สาเหตุของปัญหาการผลิตกระบือ การส่งเสริมการผลิตกระบือ

ABSTRACT

This independent study aimed to study the situation of buffalo productivity and analyze the causes of the decrease of buffalo productivity to enhance productivity of buffaloes in Ubon Rachathani province. The data was collected from farmers and government authorities, altogether 30 interviewes based on in-depth interview. It was found that the total amount of buffaloes in Ubon Rachathani province had been decreased from 2008 to 2014 (40.49%). The scarcity of area for breeding was the main problem when analyzed the causes. The new generation as followers did not value buffalo productivity. Farmers also had no strategic planning for management process to make the corral practical. The research findings led to policy planning for supporting buffalo food crop, community should recognize agricultural culture, providing knowledge and promoting the farming model to other communities in the area.

Keywords : productivity of buffaloes, causes of the problem of buffaloes productivity, enhance productivity of buffaloes

บทนำ

กระป๋องนับว่าเป็นสัตว์เลี้ยงที่มีความสำคัญต่อเกษตรกรในประเทศไทย เนื่องจากถูกเลี้ยงไว้เพื่อใช้เป็นแรงงานในการทำนาสำหรับการเกษตรที่มีการเพาะปลูก นอกจากนี้การผลิตกระป๋องโดยเฉพาะการผลิตลูกกระป๋องเพื่อขายยังสามารถเป็นรายได้หลักให้เกษตรกรผู้เลี้ยงกระป๋องและยังสามารถนำมูลกระป๋องมาทำปุ๋ย นอกจากนี้เมื่อมีความจำเป็นสามารถนำกระป๋องมาขายเพื่อเป็นรายได้ อีกช่องทางหนึ่ง และยังสามารถแปรรูปเพื่อบริโภคเนื้อซึ่งทำให้ผลผลิตมีราคาที่สูงขึ้นได้ ขณะที่สภาพภูมิอากาศของประเทศไทยที่มีความเหมาะสมต่อการปลูกพืชพันธุ์อาหารสัตว์ได้ตลอดทั้งปี พืชที่เกษตรกรไม่ต้องการ เช่น หญ้าแพรก ฟางข้าวหรือแม้กระทั่งกากน้ำตาล สิ่งเหล่านี้สามารถแปรรูปนำมาเป็นอาหารให้แก่กระป๋องได้ ซึ่งกระป๋องควรได้รับสารอาหารจากพลังงานจำพวกแป้ง โปรตีน ได้แก่ ปลายข้าว กากถั่วลิสง กากน้ำตาล เป็นต้น เพื่อให้มีผลผลิตที่ดีและมีมูลคามากขึ้น จากข้อมูลพบว่า ปริมาณกระป๋องในประเทศไทยมีทั้งหมด 877,364 ตัว มีเกษตรกรซึ่งเป็นผู้เลี้ยงกระป๋องอยู่ 194,508 ครัวเรือน ส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณ 611,775 ตัว คิดเป็นร้อยละ 72.82 ของประเทศ และเกษตรกรผู้เลี้ยงกระป๋องในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 159,439 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 85.86 และในจังหวัดอุบลราชธานี มีปริมาณกระป๋องมากที่สุด 22,888 ตัว ร้อยละ 24.59 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (สำนักงานปศุสัตว์อำเภอ, 2557) ในปี 2554 - 2556 มีสถิติการนำเข้าของกระป๋อง มีจำนวน 13,749 ตัว 29,225 ตัวและ 103,327 ตัว ตามลำดับ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2555) โดยส่วนใหญ่นำเข้ากระป๋องจากประเทศเมียนมาร์ (สำนักงานควบคุมป้องกันและบำบัดโรคสัตว์, 2551) ในทางกลับกันสถิติการส่งออกของกระป๋องในปี 2553 ลดลงจากปี 2552 จำนวน 18,327 ตัว ส่วนปี 2554 มีจำนวน 4,014 (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2555) ทำให้เสียโอกาสมูลค่าทางด้านการค้าที่เพิ่มขึ้น ฉะนั้น การมีปริมาณกระป๋องที่เพิ่มขึ้นจะสามารถสร้างประโยชน์โดยตรงให้แก่เกษตรกร โดยเฉพาะในชนบท ซึ่งมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่หลากหลาย หรือให้มีการกระจายสินค้าประเภทปศุสัตว์ให้แก่อุตสาหกรรมและการส่งออกไปยังต่างประเทศให้เพิ่มมากขึ้น เป็นการพัฒนากการค้าให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ปริมาณกระบือที่ลดลงอย่างต่อเนื่องจากปี พ.ศ. 2552 – 2557 ลดลง 548,621 ตัว คิดเป็นร้อยละ 39.5 ของกระบือทั้งประเทศ ซึ่งกระบือได้ถูกละเลยจากภาครัฐเนื่องจากการผลิตกระบือของเกษตรกรยังเป็นแบบพื้นบ้านไม่มีระบบการผลิตในเชิงธุรกิจก็ทั้งยังไม่มี การส่งเสริมการผลิตอย่างเป็นรูปธรรม (นิกร สางห้วยไพร และคณะ, 2556) ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากการมองข้ามความสำคัญดังกล่าว ซึ่งอาจจะเกี่ยวข้องกับลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของทางด้านเกษตรกรเองด้วย อาจเป็นผลมาจากเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของเกษตรกรที่ประกอบอาชีพทำนามีการใช้รถไถนาแทนการใช้แรงงานกระบือ จึงลดความสำคัญของกระบือโดยชาวยกระบือทั้ง แม้ว่าความต้องการของตลาดที่ยังคงสูงอย่างต่อเนื่อง

ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงต้องการศึกษาถึงการส่งเสริมการผลิตกระบือในจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อศึกษาสถานการณ์การผลิตกระบือในปัจจุบันรวมถึงสาเหตุที่ทำให้การผลิตกระบือลดลงและนำผลการศึกษาที่ได้นำมากำหนดเป็นแนวทางในการส่งเสริมการผลิตกระบือของเกษตรกรต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์การผลิตกระบือในจังหวัดอุบลราชธานี
- 2) เพื่อศึกษาสาเหตุของปัญหาการผลิตกระบือที่ลดลงในจังหวัดอุบลราชธานี
- 3) เพื่อกำหนดแนวทางการส่งเสริมการผลิตกระบือในจังหวัดอุบลราชธานี

ทบทวนวรรณกรรมและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนวรรณกรรมที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แผนผังสาเหตุและผลเป็นผังที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัญหา กับสาเหตุรากเหง้าที่เป็นไปได้ โดยอาจก่อให้เกิดปัญหาเหล่านั้นซึ่งหลายคนอาจมีความคุ้นเคยกับแผนผังสาเหตุและผลในชื่อของ ผังก้างปลา (Ishikawa, 1943) โดยสาเหตุของการผลิตที่ลดลง ได้แก่ สาเหตุด้านการวัตถุดิบ ความต้องการพืชอาหารสัตว์เพื่อการเลี้ยงสัตว์ของประเทศไทยมีความต้องการสูงกว่า 13 ตัน สาเหตุด้านการผลิต

สามารถผลิตได้แค่ครึ่งหนึ่งของความต้องการ ซึ่งกระบือจะมีพื้นที่ใช้หญ้าในการหาอาหาร โดยเฉพาะเกษตรกรจะต้องใช้ฟางข้าวและเสริมอาหารชั้นในปริมาณที่สูงทำให้เกิดต้นทุนที่สูงขึ้น สาเหตุด้านเครื่องมือและอุปกรณ์อาจมีความเกี่ยวเนื่องของอุณหภูมิและความชื้น ซึ่งมีผลต่อสัตว์สามารถให้ผลผลิตที่มีคุณภาพแตกต่างกันไปจึงต้องพิจารณาสภาพแวดล้อมของโรงเรือนให้สัตว์สามารถอาศัยได้อย่างสบายทำให้สัตว์สามารถให้ผลผลิตที่ดีที่สุด (Bunyavejchewin et al., 1995) และสาเหตุด้านแรงงานซึ่งมีผลกระทบต่อการใช้แรงงานกระบือมาจากค่านิยมและวัฒนธรรม โดยชาวบ้านถือว่าหากการใช้รถไถแทนการใช้แรงงานจากกระบือจะแสดงให้เห็นถึงฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี และแหล่งเงินเชื่อจากธนาคาร ซึ่งในปัจจุบันเกษตรกรเปลี่ยนค่านิยมใช้เงินเชื่อ โดยไม่คำนึงถึงความเหมาะสมของสภาพตนเอง (กัญวาน และ วรพงษ์, 2555)

วิธีดำเนินการศึกษา

ในการศึกษานี้มีวิธีดำเนินการโดยใช้การวิจัยรูปแบบผสมผสาน คือ วิจัยแบบเชิงปริมาณ และวิจัยแบบเชิงคุณภาพ ศึกษาถึงสถานการณ์การผลิตกระบือสาเหตุของปัญหาการผลิตกระบือที่ทำให้กระบือมีปริมาณลดลง และกำหนดแนวทางการส่งเสริมการผลิตกระบือ

1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้การศึกษาในครั้งนี้ คือ เกษตรกรผู้ผลิตกระบือในจังหวัดอุบลราชธานี เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างเน้นแบบชี้เฉพาะเจาะจง โดยเลือกกลุ่มตัวอย่าง คือ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐจำนวน 5 คน และตัวแทนเกษตรกรในพื้นที่ จำนวน 25 คน มีเกณฑ์ในการเลือกกลุ่มตัวอย่างจากเกษตรกรที่มีการเลี้ยงกระบือมีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป เนื่องจากมีวิถีชีวิตผูกพันกับกระบือเป็นระยะเวลานาน โดยคัดเลือกจากพื้นที่ที่มีการผลิตกระบือมากที่สุด ได้แก่ อำเภอเมืองอุบลราชธานี อำเภวารินชำราบ อำเภอเดชอุดม และอำเภอตระการพืชผล

1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์

เครื่องมือที่ใช้สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล คือ แบบเลือกตอบ และการแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมจากแบบสัมภาษณ์ โดยมีบันทึกผลการสัมภาษณ์ด้วยเทปบันทึกเสียง จดบันทึกการสัมภาษณ์สังเกตโดยการบันทึกภาพถ่าย ศีรษะของปัญหา คือ สาเหตุของปัญหาด้านวัตถุดิบ แรงงาน และการผลิตเครื่องมือและอุปกรณ์

1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

สัมภาษณ์จากตัวแทนเกษตรกรจากสาเหตุของปัญหา คือ สาเหตุของปัญหาด้านวัตถุดิบ แรงงาน และการผลิต เครื่องมือและอุปกรณ์โดยเจาะจงกลุ่มเกษตรกรในเขตจังหวัดอุบลราชธานีที่สะดวกในการให้สัมภาษณ์ และการสัมภาษณ์ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐโดยสัมภาษณ์ถึงอุปสรรคในการผลิตกระบือ สิ่งที่ต้องปรับปรุงและแนวทางการส่งเสริมการผลิตกระบือมาประกอบการวิเคราะห์เพื่อใช้การศึกษากำหนดแนวทางการส่งเสริมการผลิตกระบือในจังหวัดอุบลราชธานี

1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์ของกระบือใช้การวิเคราะห์เนื้อหา การฟังซ้ำๆ จากเทปบันทึกในบทสัมภาษณ์ การบันทึกด้วยภาพถ่าย และการจดบันทึกจากการสังเกตกระบวนการผลิตกระบือ ซึ่งใช้โปรแกรม Microsoft Excel 2013 ในการวิเคราะห์สถิติ คือ การหาค่าร้อยละ และวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา คือ แผนผังแสดงสาเหตุและผล หรือ ก้างปลา (Fish Bone Diagram)

1.5 การทดสอบความน่าเชื่อถือ

การทดสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยการนำข้อมูลที่ได้จากผู้ให้สัมภาษณ์มาสรุปและอธิบายกลับไปให้ผู้ให้สัมภาษณ์ยืนยันความถูกต้องของข้อมูลที่ได้รับถึงการสื่อสารและความเข้าใจไปในทางเดียวกัน และตรวจสอบวิธีรวบรวมข้อมูลแบบสามเส้า คือ การรวบรวมข้อมูลในเรื่องเดียวกันจากข้อมูลแหล่งต่างๆ เช่น จากการสังเกตกลุ่มตัวอย่างควบคู่กับการศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งเอกสารหรือซักถามผู้ที่มีความชำนาญตรงตามวัตถุประสงค์เพื่อความเที่ยงตรงตามความเป็นจริง (Denzin, 1994)

ผลการศึกษา

สถานการณ์การผลิตกระบือในจังหวัดอุบลราชธานี

ผลการศึกษาข้อมูลสถานการณ์การผลิตกระบือในจังหวัดอุบลราชธานีของข้อมูลเกษตรกร พบว่า มีเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือมากที่สุดในจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 22,888 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 12.36 ของประเทศ และมีปริมาณกระบือมากที่สุด 82,088 ตัว คิดเป็นร้อยละ 9.77 ของประเทศ รองลงมา คือ จังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ สกลนคร และบุรีรัมย์ ตามลำดับ (ตามตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 จำนวนเกษตรกรและปริมาณกระบือมากที่สุด 5 อันดับแรกในประเทศไทยปี 2557

ลำดับที่	จังหวัด	ปริมาณกระบือ (ตัว)		จังหวัด	เกษตรกร (ครัวเรือน)	
		จำนวน	ร้อยละ		จำนวน	ร้อยละ
1	อุบลราชธานี	82,088	9.77	อุบลราชธานี	22,888	12.36
2	สุรินทร์	80,277	9.56	สุรินทร์	22,697	12.22
3	ศรีสะเกษ	72,724	8.66	ศรีสะเกษ	20,213	10.88
4	สกลนคร	55,166	6.57	บุรีรัมย์	13,438	7.24
5	บุรีรัมย์	54,628	6.50	ร้อยเอ็ด	12,497	6.73

ที่มา : ดัดแปลงจากสำนักงานปศุสัตว์อำเภอ (2557)

จากข้อมูลที่ผ่านมา พบว่า ปริมาณกระบือในจังหวัดอุบลราชธานีในปี พ.ศ. 2551 - 2557 มีปริมาณลดลงถึง 55,850 ตัว คิดเป็นร้อยละ 40.49 ในทางเดียวกันกับเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือที่ลดลงจากปี พ.ศ. 2551 - 2557 จำนวน 12,806 ครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 35.89 (ตามตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ปริมาณกระบือและเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานีปีพ.ศ. 2551 – 2557

ปี พ.ศ.	ปริมาณกระบือ (ตัว)	เกษตรกร (ครัวเรือน)
2551	137,938	35,694
2552	136,528	37,849
2553	121,169	32,943
2554	123,428	33,526
2555	123,388	33,383
2556	78,506	23,283
2557	82,088	22,888

ที่มา : ดัดแปลงจากสำนักงานปศุสัตว์อำเภอ (2557)

เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อย มีปริมาณการเลี้ยงกระบือส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 1 – 10 ตัว โดยคิดเป็นร้อยละ 80 โดยลักษณะในการเลี้ยงกระบือนั้นส่วนใหญ่ พบว่า เลี้ยงกระบือในลักษณะปล่อยหากินตามธรรมชาติ ในทุ่งหญ้า ร้อยละ 72 เกษตรกรมีความคิดว่ากระบือที่เลี้ยงมีการเจริญเติบโตที่ดี ร้อยละ 64 เนื่องจาก เกษตรกรมีความเคยชินในการเลี้ยงกระบือตามธรรมชาติ โดยปล่อยให้หาอาหารกินเองตามท้องนาหรือในช่วงผสมพันธุ์จะมีการผสมพันธุ์กระบือโดยปล่อยให้กระบือทำการผสมพันธุ์กันเอง ทำให้เกิดสายพันธุ์ที่ไม่สมบูรณ์ เกษตรกรบางส่วนมีการเลี้ยงกระบือไว้ในโรงเรือนเพื่อขุนให้เจริญเติบโตที่ดีและเร็วมากขึ้น ส่วนค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงกระบือ พบว่า ร้อยละ 44 คือ ค่าใช้จ่ายในด้านอาหาร เช่น เสริมอาหารข้น กากน้ำตาล กากมันสำปะหลัง กากถั่วเหลือง เป็นต้น เกษตรกร ร้อยละ 84 แสดงความคิดเห็นว่าปริมาณกระบือในชุมชนมีปริมาณที่ลดลง เกษตรกรบางรายมีการเปลี่ยนอาชีพจากทำไร่มาควบคู่กับการเลี้ยงกระบือเปลี่ยนไปเป็นการทำสวนยางพาราแทน เนื่องจากผลตอบแทนที่ดีกว่า ส่วนเกษตรกรมีความต้องการบริโภคเนื้อกระบือเพิ่มขึ้น ร้อยละ 68 ซึ่งระยะเวลาในการเลี้ยงกระบือก่อนไปจำหน่ายเกษตรกรใช้เวลา 1 – 2 ปี ร้อยละ 60 ความถี่ในการซื้อขายกระบือทุกสัปดาห์หรือร้อยละ 52 โดยจะทำการซื้อขาย ณ ตลาดนัดโค – กระบือ

ในกรณีตกลงราคาซื้อขายไม่ได้เกษตรกรจะนำกระบือกลับมาขายในสัปดาห์ถัดไป โดยมีการตกลงราคาซื้อขายใช้เกณฑ์การดูจากลักษณะรูปร่าง สัดส่วน ความสวยงาม โหนก ของกระบือด้วยสายตา ผู้ขายนั้นจะเป็นผู้กำหนดราคาไว้ก่อน จากนั้นจะให้ผู้ซื้อเข้ามาต่อรองซึ่งมีการประเมินราคาด้วยตนเองจนทั้ง 2 ฝ่ายพึงพอใจ ก้าวที่ได้จากการซื้อขายกระบือ ร้อยละ 68 มีกำไรอยู่ที่ 10,001 – 15,000 บาท

สาเหตุของปัญหาการผลิตกระบือที่ลดลงในจังหวัดอุบลราชธานี

ผลกรวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เลี้ยงกระบือแบบปล่อยให้หาอาหารตามแหล่งธรรมชาติทุ่งหญ้า กระบือจึงไม่ได้รับสารอาหารที่ครบถ้วนประกอบกับพื้นที่บางสวนในอดีตเคยเป็นทุ่งนาและทุ่งหญ้าที่กระบือสามารถหาอาหารเองได้ แต่ในปัจจุบันหลายพื้นที่แปรเปลี่ยนเป็นสวนยางพารา จึงไม่สามารถนำกระบือไปหาอาหารจากบริเวณนั้นได้ ส่งผลให้พื้นที่ในการเลี้ยงกระบือลดลง ทั้งเกษตรกรไม่มีการเสริมพืชอาหารสัตว์หรืออาหารข้นให้กับกระบือ โดยคิดว่าเป็นการเพิ่มต้นทุนและภาระให้เพิ่มมากขึ้น รวมถึงขาดการวางแผนในการบวนการผลิตกระบือโดยไม่ตระหนักถึงผลผลิตที่ควรได้รับ ส่งผลให้กระบือที่ได้มีคุณภาพต่ำใช้ระยะเวลาในการผลิตนานกว่าที่จะสามารถนำกระบือออกไปขายได้ เมื่อถึงฤดูฝนกระบือจะมีการติดเชื้อโรคระบาดได้ง่าย คือ โรคปากเท้าเปื่อยที่ติดต่อระหว่างกระบือด้วยกันเอง สาเหตุเกิดจากความอับชื้นจากพื้นที่โรงเรือนในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร โดยมักจะให้กระบืออาศัยอยู่ใต้ถุนบ้านซึ่งเป็นบริเวณดินที่เปียกชื้น อากาศถ่ายเทไม่สะดวกส่งผลให้เกิดความเสี่ยงในการแพร่โรคระบาดได้ง่ายมากยิ่งขึ้น อีกสาเหตุหนึ่ง คือ แรงงานในภาคปศุสัตว์มีจำนวนลดลงเนื่องจากเกษตรกรมีทางเลือกอื่นๆ ในการประกอบอาชีพ โดยเปลี่ยนจากการเลี้ยงกระบือไปทำสวนยางพารา อีกทั้ง ทายาทของเกษตรกรเองนิยมไปทำงานในเขตเมืองใหญ่ เนื่องจากรายได้ดีและทำงานสบายกว่าการเลี้ยงกระบือ

แนวทางการส่งเสริมการผลิตกระบือในจังหวัดอุบลราชธานี

ผลจากการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาการผลิตกระบือที่ลดลง ผู้ศึกษา จึงกำหนดเป็นแนวทางในการส่งเสริม คือ การส่งเสริมพืชอาหารสัตว์และพื้นที่ การผลิตกระบือ แนะนำให้เกษตรกรใช้พืชอาหารสัตว์ในการผลิตกระบือ กำหนดพื้นที่บริเวณที่ต้องการจะให้อาหารแก่กระบือเป็นสัดส่วน และเลือกหญ้าพันธุ์ดี หรือพืชอาหารสัตว์ เช่น หญ้าลูซี่ หญ้ากินนีสีม่วง ปลูกแซมหญ้าบริเวณพื้นที่เลี้ยงกระบือ ความต้องการพืชอาหารสัตว์พบว่า สัตว์ที่ได้แทะเล็มพืชหญ้าพันธุ์ดีมีการเจริญเติบโต เพิ่มขึ้นโดยไม่ต้องเสริมอาหารข้น ภาครัฐจัดทำโครงการส่งเสริมให้เกษตรกรแบ่งเขต พื้นที่เป็นสัดส่วน ทำการปลูกพืชอาหารสัตว์แซมบริเวณพื้นที่ที่มีการเลี้ยงกระบือ และนำกระบือเข้ามาเลี้ยงในบริเวณเขตพื้นที่ที่กำหนด การส่งเสริมการพัฒนา สายพันธุ์กระบือ มีการจัดตั้งธนาคารกระบือเพื่อการผลิตน้ำเชื้อ โดยการสนับสนุนจาก หน่วยงานภาครัฐ เป็นการช่วยเหลือเกษตรกรที่ขาดแคลนพ่อพันธุ์ไปผสมแม่พันธุ์ที่ ได้จากธนาคารกระบือ จะส่งผลกับเกษตรกรที่ขาดแคลนเงินทุนในการซื้อพ่อพันธุ์ กระบือ ช่วยให้เกษตรกรมีปัจจัยการผลิตของตนเอง ลดต้นทุนการผลิต ซึ่งทำให้ ผลผลิตที่ได้นั้นมีคุณภาพ อีกทั้งยังช่วยเพิ่มรายได้แก่เกษตรกร อีกทั้งได้นำน้ำเชื้อ จากเกษตรกรที่ผลิตกระบือได้ไปหมุนเวียนให้แก่เกษตรกรรายอื่นๆ ต่อไป เกิดผล ประโยชน์ต่อเนื่องไม่สิ้นสุด เกษตรกรได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึงและการส่งเสริม การทำฟาร์มกระบือในชุมชนต้นแบบ แนะนำให้เกษตรกรตระหนักถึงประโยชน์ของ การทำโรงเรือนให้ถูกสุขลักษณะ ซึ่งส่งผลต่อการเกิดโรคติดต่อได้ง่ายและการเจริญ เติบโตของกระบือ อุณหภูมิและความชื้นในโรงเรือนซึ่งส่งผลต่อสัตว์ หากโรงเรือนมี ความเหมาะสม อากาศถ่ายเทได้สะดวกรวมถึงการลดอุณหภูมิและแก๊สที่เกิดจาก ของเสียจากการขับถ่ายของสัตว์ ทำให้กระบือสามารถให้คุณภาพที่ดีได้ อีกทั้งมูล กระบือที่ได้จากการเก็บในโรงเรือนยังสามารถนำมาเป็นปุ๋ยในการฟื้นฟูคุณภาพของ ดินช่วยให้พืชเจริญเติบโตได้ดียิ่งขึ้น และการส่งเสริมวัฒนธรรมการผลิตกระบือแก่ ชุมชน โดยกระตุ้นให้เกษตรกรตระหนักถึงความสำคัญของกระบือหรือจัดกิจกรรม ให้ความรู้ ประโยชน์แก่เยาวชนในชุมชนให้มีส่วนร่วมมากขึ้นเป็นการปลูกจิตสำนึก สืบสานวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาในชุมชน

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

ผลจากการศึกษาสถานการณ์การผลิตกระบือในจังหวัดอุบลราชธานีนั้น ปริมาณกระบือจากปี 2551 – 2557 ลดลง 68.03% และจำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือ ลดลง 55.95% สาเหตุของปัญหาที่ทำให้กระบือมีจำนวนลดลง คือ เกษตรกรไม่มีพื้นที่เพียงพอของตนเองในการเลี้ยงกระบือ โดยเปลี่ยนไปประกอบอาชีพทำสวนยางพารา ซึ่งไม่สามารถนำกระบือไปให้อาหารจากแหล่งธรรมชาติได้จึงไม่มีบริเวณหรือพื้นที่ อย่างเพียงพอ และบางส่วนที่เป็นทายาทของเกษตรกรเองนิยมเข้าไปทำงานในเมืองใหญ่เพราะคิดว่ามีรายได้ที่ดีกว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีการเลี้ยงกระบือแบบปล่อยตามธรรมชาติให้หาอาหารเองตามทุ่งหญ้า สารอาหารที่ได้รับจากแหล่งธรรมชาติ มีไม่เพียงพอต่อการเจริญเติบโตของกระบือส่งผลให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพไม่ดีพอ ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้ให้อาหารเสริม อาหารข้น หรือการใช้พืชอาหารสัตว์ ในการให้อาหารกระบือ หากเกษตรกรตระหนักถึงคุณภาพของผลผลิตที่ได้การให้อาหารเสริมแก่กระบือจะส่งผลทำให้เพิ่มมูลค่าของผลผลิตตามไปด้วย เกษตรกรส่วนใหญ่จึงยังไม่ให้ความสำคัญในการวางแผนการผลิตกระบือมีการผสมพันธุ์กระบือโดยปล่อยให้กระบือทำการผสมพันธุ์กันเอง ประกอบกับความสนใจในการจัดการโรงเรือน มีสิ่งปลูกสร้างที่ไม่แข็งแรงคงทนและไม่ถูกสุขลักษณะ เกิดการรบกวนของกลุ่มแมลงหรือความอับชื้นในโรงเรือน ส่งผลให้สุขภาพกระบือไม่ดีตามไปด้วย

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณกลุ่มวิจัยการผลิตโคพื้นเมืองและกระบือเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและคุณภาพเนื้อที่ให้ทุนอุดหนุนการวิจัยในครั้งนี้ รวมถึงตัวแทนกลุ่มเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานีที่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลเป็นอย่างดี อันเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- กั้ววาน ธรรมแสง และวรวงษ์ สุริยภัทร. (2555). ศักยภาพการผลิตพืชอาหารสัตว์และเมล็ดพันธุ์ในประเทศไทย. **แก่นเกษตร**, 40(2), 37-42.
- ดำรง กิตติชัยศรี และคณะ. (2546). **เอกสารประมวลสารวิชาหลักการเลี้ยงสัตว์**. บุรีรัมย์: คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์.
- นิกร สางห้วยไพร และคณะ. (2556). **คู่มือการเลี้ยงกระบือไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักส่งเสริมและพัฒนาการปศุสัตว์ กรมปศุสัตว์
- วันรัตน์ จันทิกจ. (2546). **17 เครื่องมือนักคิด**. กรุงเทพฯ: ซีโนดีไซด์.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2555). **สถิติการเกษตรของประเทศไทย**. ค้นเมื่อ 8 มกราคม 2558, จาก http://www.oae.go.th/oae_report/export_import/export.php
- สำนักงานควบคุมป้องกันและบำบัดโรคสัตว์. (2551). **การนำเข้า-ส่งออกโค กระบือ ม้า สุกรและน้ำเชื้อ แสดงเป็นรายประเทศต้นทาง**. กรุงเทพฯ: ศูนย์สารสนเทศ กรมปศุสัตว์.
- สำนักงานปศุสัตว์อำเภอ. (2557). **ข้อมูลเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือรายจังหวัด**. กรุงเทพฯ: ศูนย์สารสนเทศ กรมปศุสัตว์.
- สุพจน์ วัฒนวิเชียร. (2552). การพัฒนาการดำเนินงาน ของสหกรณ์การเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย. **วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม**, 3(2), 35-44
- Bunyavejchewin, Pakapan, Sangdid, Sattarat, & Chantalakana, Charun. (1995). Socioeconomic conditions affecting the use of draught buffalo versus two-wheeled tractor some villages of Surin province. In Bunyavejchewin, P., T. Poondusit and Chantalakana (Eds), **Draught capacity of the multi-purpose buffaloes in small farm system: proceedings of a symposium held**. (p.41-54). Bangkok, Thailand: Kasetsart University.

- Denzin, N. A., & Lincoln, Y. S. (1994). Introduction: Entering the field of qualitative research. In N.K. Denzin and Y.S. Lincoln (Eds.). **Handbook of qualitative research**. (p.1-17). Thousand Oaks, C.A.: Sage.
- Ishikawa, K. (1943). **Introduction to Quality Control**. 3rd ed. Tokyo: Juse.
- Scupin, Raymond, & Decorse, Christopher R. (2004). **Anthropology: A Global Perspective**. Upper Saddle River, N.J.: Pearson Education, Inc.